

FLORIAN ILLIES

1913

LÉTO JEDNOHO STOLETÍ

HOST

FLORIAN ILLIES

1913

LÉTO JEDNOHO STOLETÍ

PŘELOŽIL
TOMÁŠ DIMTER

BRNO 2023

Originally published as: 1913. Der Sommer des Jahrhunderts

Copyright © S. Fischer Verlag GmbH,

Frankfurt am Main, 2012

Cover photo © ÖNB Vienna: Pk 3900,34

Translation © Tomáš Dimter, 2013

Czech edition © Host – vydavatelství, s. r. o., 2023

ISBN 978-80-275-2006-0 (PDF)

ISBN 978-80-275-2007-7 (ePUB)

ISBN 978-80-275-2008-4 (MobiPocket)

LEDEN

To je měsíc, ve kterém se potkávají Hitler a Stalin při procházce parkem u zámku Schönbrunn, kritika málem vyzradí Mannovu sexuální orientaci a Franz Kafka málem zešílí láskou. K Sigmundu Freudovi se na pohovku připlíží kočka. Je pořádná zima, pod nohama křupe sních, Else Lasker-Schülerová je na mizině a zamilovaná do Gottfrieda Benna, od Franze Marca dostane pohlednici s koňmi, ale Gabrielu Münterovou označí za nulu. Ernst Ludwig Kirchner kreslí kokety na Postupimském náměstí. Je proveden první looping. Ale nic nepomáhá. Oswald Spengler už pracuje na *Žániku Západu*.

První vteřina roku 1913. Temnou nocí se rozlehne výstřel. Potom je slyšet krátké cvaknutí, prsty na spoušti se napnou a zazní druhý, tlumenější výstřel. Zburcovaná policie dorazí rychle a střelce okamžitě zatkne. Jmenuje se Louis Armstrong.

S kradeným revolverem chtěl dvanáctiletý chlapec v New Orleansu přivítat nový rok. Policie ho strčí do cely a hned 1. ledna zrána jej dopraví do polepšovny Colored Waifs' Home for Boys. Chlapec si tam počíná tak divoce, že si vedoucí ústavu Peter Davis neví rady jinak, než že mu spontánně vtiskne do rukou trumpetu (původně ho chtěl spíš zfackovat). Louis Armstrong náhle ztichne, skoro něžně uchopí nástroj a jeho prsty, které si ještě předchozí noci tak nervózně pohrávaly se spouští revolveru, znovu ucítí chladivý kov — ale namísto výstřelu vyjdou z trubky ještě v ředitelově pracovně první teplé, divoké tóny.

...

„Právě dozněl půlnoční výstřel. Křik v ulici a na mostě. Zvuky zvonů a odbíjení hodin.“ Z Prahy posílá zprávu: dr. Franz Kafka, zaměstnanec Dělnické úrazové pojišťovny pro Království české. Jeho publikum sedí v dalekém Berlíně, v etážovém bytě na Immanuelkirchstrasse 29, je to jen jedna osoba, přesto pro něho znamená celý svět: Felice Bauerová, pětadvacet let, trochu plavovlasá, trochu kostnatá, trochu vytáhlá, stenotypistka společnosti

Carl Lindström A. G. V srpnu se letmo sblížili, lilo jako z konve, měla mokré nohy, on rychle prochládl. Ale od té doby si — v noci, když jejich rodiny spí — píší horečnaté, okouzující, zvláštní, rozjitřené dopisy. A hned odpoledne většinou ještě jeden. Když o sobě Felice nedá pár dní vědět, Kafka začne, jako by se probral z neklidných snů, ze zoufalství pracovat na *Proměně*. O tom příběhu jí vyprávěl, krátce před Vánoci jej dokončil (teď leží v sekretáři, zahříván mezi dvěma fotografiemi, které mu Felice poslala). Jak se však její vzdálený, milovaný Franz mohl tak rychle proměnit v tak děsivou záhadu, se dozvěděla teprve z tohoto silvestrovského dopisu. Zda by ho, vyptává se zničehonic, přetáhla deštníkem, pokud by zůstal ležet v posteli, třebaže se domluvili na setkání ve Frankfurtu nad Mohanem, kde spolu měli po výstavě zajít do divadla; takže Kafka se na úvod ptá trojím konjunktivem. A pak zdánlivě bezelstně zapřísahá jejich společnou lásku, sní o tom, že Felicina a jeho ruka budou neoddělitelně spojeny. A pokračuje: „Je docela možné, že jednou bude takto svázaný pár odveden na popraviště.“ Jak vzrušující myšlenka pro milostný dopis. Ti dva se ještě ani nepolíbili, a muž už blouzní o společné cestě na popraviště. Sám Kafka se očividně zdál nakrátko zděšen tím, co z něho vyvělo. „Co všechno se mi to ale honí hlavou?“ píše. Vysvětlení je prosté: „To je tou třináctkou v novém letopočtu.“ Rok 1913 ve světové literatuře tedy začíná: násilnickou fantazií.

...

Oznámení o pohřešovaném. Hledá se: Leonardova *Mona Lisa*. V roce 1911 byla odcizena z Louvru a zatím chybí jakákoli stopa. Pařížská policie vyslýchá Pabla Picassa,

jenže malíř má alibi a smí se vrátit domů. K prázdné zdi v Louvru kladou truchlící Francouzi kytičky.

...

V prvních lednových dnech, nevíme, kdy přesně, přijíždí vlakem z Krakova na vídeňské Severní nádraží poněkud zanedbaný, čtyřiatřicetiletý Rus. Venku vánice. Muž kulhá. Vlasy si letos ještě nemyl, hustý knír, který mu bují jako roští, nemůže skrýt jizvy po neštovicích v celém obličejí. Muž má na nohou láptě a vláčí kufr napěchovaný k prasknutí. Sotva přijel, nastoupí do tramvaje, která ho má zavést do Hietzingu. V jeho pase stojí Stavros Papadopoulos, což má vyvolat představu o jeho řecko-gruzínském původu, a jak je tak fyzicky zanedbaný a venku panuje zima, každý pohraničnický mu na to skočí. V Krakově, dalším exilu, předchozího večera naposledy porazil Lenina v šachu, posedmé za sebou. Šachy mu šly očividně lépe než jízda na kole. Lenin se ho marně pokoušel naučit i to. Vštěpoval mu, že revolucionáři musejí být rychlí. Jenže ten muž, který se ve skutečnosti jmenoval Josef Vissarionovič Džugašvili a teď si říkal Stavros Papadopoulos, se jezdit na kole nenaučil. Nedlouho před Vánoci si v Krakově pořádně natloukl na zledovatělé dlážděné ulici. Nohu měl ještě samou ránu, koleno vymknuté, teprve před pár dny se zvládl znovu postavit. „Můj znamenitý Gruzínek,“ pronesl se smíchem Lenin, když viděl, jak se k němu belhá, aby si převzal falešný pas na cestu do Vídně. A teď šťastnou cestu, soudruhu.

Nerušeně přešel hranice, ve vlaku horečně procházel své rukopisy a knihy, které při přestupu zase kvapně strkal do kufru.

Nyní, po příjezdu do Vídně, gruzínské krycí jméno odložil. Od ledna 1913 se představoval takto: Jmenuji se

Stalin, Josef Stalin. Když vystoupil z tramvaje, vpravo uviděl zámek Schönbrunn, světle ozářený v matné zimní šedi, za zámkem park. Míří do schönbrunnské Zámecké ulice 30, tak to stálo na lístku, který mu předal Lenin. A ještě: „Zazvonit u Trojanovských“. Takže si z bot oklepe sněh, vysmrká se do kapesníku a poněkud nejistě stiskne domovní zvonek. Poté, co se objeví děvečka, řekne smluvené heslo.

...

Do pracovny Sigmunda Freuda na vídeňské Berggasse 19, kde se právě shromáždil středeční vědecký kroužek, se vplíží kočka. Tahle kočka je druhá nečekaná návštěvnice v krátké době — už na sklonku podzimu dorazila mezi pánskou společnost Lou Andreas-Salomé, zprvu nedůvěřivě okukována, nyní toužebně uctívána. Lou Andreas-Salomé nosila na svém podvazkovém pásu řadu skalpů duchovních velikánů: s Nietzsche byla ve zpovědnici Svatopetrského chrámu, s Rilkem v posteli a v Rusku u Tolstého, Frank Wedekind údajně podle ní pojmenoval svou *Lulu*, Richard Strauss zase *Salomé*. Freuda teď dostala přinejmenším intelektuálně — této zimy směla dokonce bydlet v patře, kde se nacházela jeho pracovna, diskutovat s ním o jeho nové knize *Totem a tabu*, na níž právě pracoval, a naslouchat mu, když si vyléval žal kvůli C. G. Jungovi a odpadlým psychologům z Curychu. Především se ale dvaapadesátiletá Lou Andreas-Salomé, autorka několika knih o duchu a erotice, nechala mistrem školit v psychoanalýze — později v březnu si otevře vlastní praxi v Göttingenu. Ve středu tedy sedí na svátečním kurzu, vedle ní učení kolegové, vpravo pohovka (již tehdy legendární) a všude kolem drobné sošky, které antikou posedlý Freud

sbíral, aby se utěšil. A když Lou procházela dveřmi, vplížila se do této usebrané skupinky také kočka. Freuda to nejprve rozrušilo, ale jakmile viděl, s jakou zvědavostí kočka obhlíží řecké vázy a římské sošky, s pohnutím jí nechal přinést trochu mléka. Jenže Lou Andreas-Salomé vzpomíná: „Přitom si ho ani přes jeho narůstající lásku a obdiv vůbec nevšímala, zaměřovala na něho zelená očka s šikmými zorničkami, chladně jako na jakýkoli jiný předmět, a požadovali byt jen na okamžik víc než narcistní vrnění, musel sesunout nohu z pohodlné lenošky a vynalézavě okouzlujícími pohyby špiček bot se ucházet o její pozornost.“ Týden co týden získávala kočka přístup do této odborné společnosti, a pokud churavěla, stočená směla ležet i na Freudově pohovce. Jevila se jako vhodná pro terapii.

...

A když už mluvíme o churavění: Kde vlastně vězí Rilke?

...

Obavy, že by se rok 1913 mohl projevit jako nešťastný, tlačily současníky v zátylku. Gabriele d'Annunzio svému příteli daruje *Utrpení svatého Šebestiána* a věnování datuje z opatrnosti raději jako „1912 + 1“. I Arnold Schönberg zdržuje dech, kdykoli se objeví nešťastná třináctka. Nikoli bez důvodu vynalezl „dvanáctitónovou hudbu“ — základ moderní hudby —, jež se údajně zrodila ze skladatelových obav z toho, co přijde. Zrození racionality z ducha pověr. V Schönbergových kompozicích se číslice „13“ neobjevuje, ani jako takt, a ani jedinkrát jako číslo stránky. Když s nechutí zjistil, že by název jeho opery o Mojžíši a Áronovi (Moses und Aaron) měl mít třináct písmen, škrtl ve jménu Aaron druhé „a“ a od té doby se opera jmenuje

Mojžíš a Áron. A teď tedy celý rok ve znamení nešťastné třináctky. Schönberg se narodil 13. září — a pomyšlení, že zemře v pátek třináctého, mu nahánělo panickou hrůzu. Jenže nic nepomohlo. Arnold Schönberg zemřel v pátek třináctého (ovšem teprve 1913 + 38, tedy v roce 1951). Přesto mu rok 1913 připraví ještě jedno pěkné překvapení. Na veřejnosti dostane pár facek. Ale popořadě.

...

Teď toto: Výstup Thomase Manna. Časně ráno 3. ledna Mann nasedne v Mnichově do vlaku. Nejprve si přečte několikery noviny a pár dopisů, pozoruje zasněžené kopecy Durynského lesa a v přetopeném kupé ho přepadají starostlivé myšlenky na Katiu, která už zase vyrazila na léčebnou kúru do hor. V létě ji navštívil v Davosu a v čekárně u lékaře ho najednou napadlo téma pro velkou povídku, jenže teď mu tenhle příběh ze sanatoria připadá nesmyslný, až příliš odvrácený od světa. No ovšem, za pár týdnů by mu totiž měla vyjít *Smrt v Benátkách*.

Thomas Mann sedí ve vlaku a dělá si starosti o garderobu, nazlobený, že dlouhé cesty vlakem na šatech vždycky zanechávají tyhle sklady, pak si bude muset v hotelu nechat kabát přežehlit. Vstane, odsune dveře kupé a rozhodne se, že se trochu projde. Kráčí tak vzpřímeně, až si ostatní cestující myslí, že přichází průvodčí. Venku se míhají dornburské zámky, Bad Kösen, viniční svahy podél Saaly jsou pokryté silnou vrstvou sněhu, řady vinné révy se po nich táhnou jako zebří pruhy. Nakonec je to hezké, jenže Thomas Mann cítí, že jak se blíží k Berlínu, narůstá v něm strach.

Jakmile vystoupí z vlaku, okamžitě se nechá zavézt do hotelu Pod Lipami a na recepci se rozhlíží, zda ho poznali ostatní hosté, kteří se za ním tlačí k výtahům. Potom se

odebere do pokoje, téhož jako vždy, aby se převlékl do drahého obleku a přičísl si knírek.

V Grunewaldu, na vzdáleném západním konci města, si ve stejnou hodinu v šatně své vily na Höhmannstrasse 6 váže motýlka a bojovně si nakrucuje konečky kníru Alfred Kerr.

V osm večer má jejich souboj začít. Ve čtvrt na osm oba nastupují do drožek. Míří do Komorního sálu Německého divadla, dorazí ve stejný okamžik. A ignorují se. Je chladno, oba pospíchají dovnitř. Kdysi v lázních Bansin na pláži u Baltského moře — to ovšem musí zůstat mezi námi — se Alfred Kerr, největší německý kritik a nejješitnější nadutec, ucházel o Katii Pringsheimovou, bohatou Židovku s kočičima očima. Jenže ona toho myšlenkově dravého, pyšného Vratislavana odmítla a vrhla se do náruče Thomase Manna, prkenného hanzovana. Ale třeba mu to Kerr bude moci dnes večer oplatit.

Thomas Mann se usadí v první řadě a pokouší se o to, aby z něj vyzařoval klid. Dnes večer má berlínskou premiéru *Fiorenza*, divadelní hra, kterou napsal, když se zamiloval do Katii. Jenže tuší, že by mohla skončit debaklem, ta hra byla jeho problémovým dítětem už dlouho. Aby se zabránilo dramatu, neměla se knížka dramatizovat, napadne ho. „Leccos jsem se snažil zachránit, nevěřím ale, že mě poslechli,“ napsal Maximilianu Hardenovi, než se z mnichovské Mauerkircherstrasse 13 vydal do Berlína.

Nabíhat si na vidle i s rozběhem nesnáší. To není hodno člověka formátu Thomase Manna. Ale to, co viděl v provinci na zkouškách, nevěstilo nic dobrého. Nuceně sleduje hru, jež má probudit k životu vrcholnou florentskou renesanci, jenže představení postrádá spád, je to spíš uf než Uffizi.

Mann si dovolí kradmý pohled přes levé rameno. Tam, ve třetí řadě, objeví Alfreda Kerra, jehož tužka se zuřivě míhá po rozevřeném notesu. Temnota v hledišti je hluboká, ale Mann si přesto myslí, že na Kerrově tváři rozeznává úsměv. Je to úsměv sadisty, který se raduje, protože tahle inscenace mu nabízí tu nejlepší látku k trýznění. Kerr zachytí neklidný autorův pohled a po tváři mu přeběhne blažený výraz. Užívá si, že má teď Thomase Manna a jeho nepovedenou *Fiorenzu* ve svých rukou. Neboť ví: Zatne pěst velmi silně, a když sevření povolí, snese se *Fiorenza* k zemi bez života.

Opona padá a rozezní se přívětivý potlesk, dokonce natolik přívětivý, že režisérovi se v jeho jediné opravdu zdařené inscenaci poštěstí pozvat Thomase Manna dvakrát na jeviště. V následujících týdnech se o tom Mann nikdy neopomene zmínit v nesčetných dopisech. Dvakrát! Takže se snaží důstojně uklonit — dvakrát! —, ale působí spíš neohrabaně. Ve třetí řadě sedí Alfred Kerr a netleská. Ještě v noci, poté co dorazí do své vily v Grunewaldu, si nechá přinést čaj a pustí se do psaní. Slavnostně se usadí k psacímu stroji a jako první se na papíře objeví římská jednička. Kerr své odstavce čísluje, jako by šlo o svazky sebraných spisů. Nejdřív si brousí šavli: „Autor je jemná, poněkud útlá dušinka, jejíž kořen má svůj klidný domov v trpělivé zadnici.“ A pak tasí: Dáma Fiorenza, jež měla zřejmě představovat symbol Florencie, je zcela neživotná, hra šustí papírem, je nepřirozená, suchá, slabá, kýčovitá, zbytečná. Tak tohle jsou jeho slova.

Kerr očísluje desátý odstavec, dokončí práci a spokojeně ze stroje vytáhne poslední list. Poprava.

Když následujícího rána Thomas Mann nasedá do vlaku směr Mnichov, Kerr nechá dopravit článek do re-

dakce novin *Der Tag*. Vyjde 5. ledna. Thomas Mann si ho přečte a zhroutí se. Je „nemožný“, píše Kerr — to Manna zasáhne nejvíce. Nezáleží na tom, zda tím Kerr naráží na Mannovu utajovanou homosexualitu, nebo jestli to jako narážku chápe jen Mann. Kerr ví přesně — jako jenom už Karl Kraus —, jak slovy tnout do živého. Každopádně Thomas Mann se cítí hluboce zasažen, „až do krve“, jak píše. Celé předjaří roku 1913 se z této kritiky nevzpamatuje, v žádném dopise nechybí odkaz, neuplyne ani den bez zlosti na toho chlapa, na toho Kerra. Mann píše Hugu von Hofmannsthalovi: „Tužil jsem, co přijde, ale překonalo to všechna očekávání. Jedovatý plivanec, v němž si i nic netušící člověk musí všimnout autorovy touhy vraždit!“

To napsal jenom proto, že mě nedostal on, ale ty, milý Tome, utěšuje ho Katia poté, co se vrátila z léčení, a mateřsky ho hladí po pěšince.

...

Dojde k založení dvou národních mýtů: V New Yorku vychází první číslo časopisu *Vanity Fair*. V Essenu otvírá matka Karla a Thea Albrechtových prototyp prvního supermarketu Aldi.

...

A jak se vede Ernstu Jüngerovi? Na „dvě minus“. Aspoň tak zní hodnocení, které sedmnáctiletý Jünger dostal v reformované škole v Hamelnu za slohovou práci o Goethově *Heřmanovi a Dorotě*. Jünger sice napsal: „Epos nás zavádí do doby francouzské revoluce, jejíž planoucí, mihotavý jas vyrušil ze spokojené dřímoty každodennosti dokonce i mírumilovné obyvatele poklidného údolí Rýna.“ Jenže pro učitele to nebylo dost dobré. Červeným inkoustem

poznámenal na okraj: „Způsob vyjadřování tentokrát příliš věcný.“ Takže: Ernst Jünger byl věcný už tehdy, kdy ho všichni ostatní ještě ani nebrali vážně.

...

Každé odpoledne vchází Ernst Ludwig Kirchner do nově zbudované podzemní dráhy a jede až do stanice Postupimské náměstí. Do Berlína s Kirchnerem právě přesídlili i další malíři skupiny Die Brücke (Most) z Drážďan, onoho nádherně zapomenutého letního barokního města, kde skupina vznikla: Erich Heckel, Otto Mueller, Karl Schmidt-Rottluff. Dříve představovali tajné společenství, sdíleli barvy i ženy a jejich obrazy byly jeden od druhého k nerozeznání — ale Berlín, tohle pulzující a překypující město, z nich dělá individualisty a podřezává mosty, které je spojují. V Drážďanech bývali spolu a chtěli oslavovat čisté barvy, přírodu a lidskou nahotu. V Berlíně jim hrozí, že zahynou.

Ovšem čerstvý třicátník Ernst Ludwig Kirchner se v Berlíně najde. Jeho umění má městský ráz, je drsné, postavy sáhodlouhé a jeho kreslířský styl tak hektický a agresivní jako město samo, obrazy nosí na čele mour metropole jako nějaký nátěr. Už ve vagónech podzemní dráhy malířovy oči lačně nasávají lidské podoby, na klíně črtá první rychlé studie, dva tři tahy tužkou, muž, klobouk, deštník. Pak vystoupí, vtlačí se do davu, se skicáky a barvami pod paží. Táhne ho to do restaurace Aschinger, kde může zůstat celý den, zaplatí-li si polévku. Tam tedy Kirchner vysedává a pozoruje a kreslí a pozoruje. V zimní den se brzy smráká, hluk na náměstí ohlušuje, je to náměstí s nejušnější dopravou v Evropě a neprotínají se na něm jen hlavní dopravní tepny, nýbrž také linie tradice a mo-

derny: kdo za dne vyjde z podzemní dráhy do sněhové břechky, uvidí ještě koňské povozy převážející sudy, hned vedle první noblesní automobily a drožky, které se snaží vyhybat kobylicům. Přes velké náměstí projíždí několik tramvají najednou, a když vjedou do zatáček, rozlehlý prostor vyplní skřípavé, kovové kvílení. A mezi tím: lidé, lidé, lidé, všichni spěchají, jako by chtěli dostihnout čas, nad nimi reklamní cedule velebící párky, kolínskou nebo pivo. A pod arkádami elegantně nastrojené kokety, prostitutky, jediní lidé, kteří se na tomhle místě téměř nehýbou, stejně jako pavouci na okraji pavučiny. Před obličejem mají černý vdovský závoj, aby unikly policejnímu dohledu, ale především jsou vidět jejich obrovské klobouky, prapodivné věžovité stavby s pery pod plynovými lucernami, jejichž zelené světlo se rozsvítí, jakmile nastane brzký zimní večer.

Je to tahle nevyrazná zeleň, která září ve tvářích koket na Postupimském náměstí, a divoký hluk velkoměsta za ním — z nich chce Ernst Ludwig Kirchner vytvořit umění. Obrazy. Ale ještě neví jak. A proto zatím dál kreslí. „Svým kresbám tykám,“ říká, „svým obrazům vykám.“ Sbalí tedy do desek své „kumpány“, štos plný skic, které u stolu udělal v posledních hodinách, a žene se domů, do svého atelieru. Ve Wilmersdorfu, na Durlacher Strasse 14, ve druhém patře si Kirchner vytvořil své doupě. Téměř celé je ověšené orientálními koberci, zastavěné soškami a maskami z Afriky a Oceánie a japonskými slunečníky; také pár soch, pár kusů nábytku, několik obrazů. Fotografie z této doby zachycují Kirchnera buď nahého, anebo v černém obleku s vázankou, ke krku upnuté košili, bílé jako padlý sníh, v ruce ležérně drží cigaretu, jako by byl Oscar Wilde. Vedle něho vždy Erna Schillingová, jeho milenka, pokračovatelka nezištné, boubelaté drážďanské Dodo, svobodomyšlná

žena přítomnosti s mikádem, fyziognomicky až děsivě podobná Felici Bauerové. Byt vyzdobila vyšívánými dečkami podle Kirchnerových a vlastních návrhů.

Kirchner se s Ernou a její sestrou Gerdou seznámil o rok dříve v jednom berlínském tanečním lokálu, kde na pódiu vystupovala také Heckelova přítelkyně Sidi. Už první večer zláká krásné tanečnice se smutnými očima k sobě do ateliéru, neboť mu je na první pohled jasné: jejich architektonicky vystavěná těla „vzdělávají mou vnímavost krásy pro vytváření tělesně krásné ženy naší doby“. Kirchner je nejdřív s devatenáctiletou Gerdou, pak s osmadvacetiletou Ernou a mezitím s oběma. Koketa, múza, modelka, sestra, svatá, děvka, milenka — u Kirchnera není možné vykládat tyto výrazy doslovně. Na stovkách kreseb rozeznáváme i nepatrné detaily každé z žen, Gerda smyslně provokující, Erna s malými, vysoko posazenými ňadry a vystrčenou zadnicí, soustředěná, melancholicky klidná. Z této doby se dochoval úžasný obraz: tři nahé ženy vlevo, vpravo umělec v ateliéru, cigaretu v ústech, znalecky si ženy prohlíží, tak se líbil sám sobě, *Paridův soud* napíše černou barvou zezadu na plátno, 1913, Ernst Ludwig Kirchner.

Přesto když se této noci Kirchner vrátí z Postupimského náměstí, doma už jsou světla zhasnuta, Paris přišel na svůj soud pozdě, Erna a Gerda spí, zachumlané do obrovských polštářů, v prostorách, které se díky této dábelské trojici stanou nejznámějším berlínským bytem na světě.

...

Pruská princezna Viktorie Luisa a Arnošt August Hannoverký se v lednu poprvé políbí.

...

V novoročním vydání vídeňské *Pochodně* (Die Fackel), již tehdy proslulém časopise, který vytvářel jediný člověk, totiž Karl Kraus, se objeví výzva o pomoc: „Else Lasker-Schülerová prosí o tisíc marek na podporu výchovy svého syna.“ Podepsáni mimo jiné Selma Lagerlöfová, Karl Kraus, Arnold Schönberg. Spisovatelka po rozvodu s Herwarthem Waldenem už není dál schopna platit školné v Odenwaldu, kde je umístěn její syn Paul. Půl roku se sebou Karl Kraus bojuje, zda má výzvu otisknout — mezi tím je Paul umístěn do internátní školy v Drážďanech —, ale na Vánoce Krause, toho kata a člověka, jenž důsledně odděluje city a rozum, přemůže milosrdenství. Takže na opravdu poslední prázdné místo *Pochodně* vysází drobný inzerát. Před něj napíše: „Vidím apokalyptického běžce, který koná přípravy k zániku světa, vyslanec zmaru, jenž přetápí předpekli pozemského světa.“

...

V mansardovém pokojíku v Humboldtově ulici 13 v berlínské čtvrti Grunewald je ledová zima, Else Lasker-Schülerová se zavinula do několika dek, ale posléze ji z denního snění vytrhne pronikavé řinčení zvonku. Lasker-Schülerová, divoké tmavé oči, temná hříva, žena prahnoucí po lásce, si přes ramena přehodí orientální župan a otevře pošťákovi, který jí podá zásilku. Zářivě rudá *Pochodeň* z Vídně od vzdáleného, přísného přítele Karla Krause a pak, hned pod ní, malý zázrak: pohlednice od Franze Marca, umělce ze skupiny Der Blaue Reiter (Modrý jezdec). Lasker-Schülerová, v pestrobarevných šatech, s cinkajícimi prsteny a náramky, divoká, pohádková fantazie; v oné době ztělesňovala vnitřní orient společnosti, jež se řtila do moderny, snovou bytost, objekt touhy tak rozdílných

mužů, jako byli Karl Kraus, Vasilij Kandinskij, Oskar Koschka, Rudolf Steiner a Alfred Kerr. Ale ze zbožňování se žít nedá. Else Lasker-Schülerové se vede dost bídně, zvláště poté, co bylo rozvedeno její manželství s Herwarthem Waldenem, velkým galeristou a vydavatelem časopisu *Der Sturm*, který teď se svou novou ženou, tou příšernou Nell, vysedává po kavárnách, kam právě proto Else nemůže. Ovšem v nějaké takové umělecké kavárně v prosinci potkala Franze a Marii Marcovy a ti se jí stali záštitou, strážnými anděly.

Else Lasker-Schülerová si tedy vezme *Pochodeň*, nic netušíc o dojemném inzerátu Karla Krause, a pak obrátí pohlednici, kterou jí poslal Franz Marc. Strne v tichém úžasu. Na malinkatém prostoru pro ni vzdálený přítel namaloval *Věž modrých koní*, silou překypující zvířata, která se vrší jedno přes druhé k nebi, vymknuta z času, a přesto stojící přímo v něm. Else cítí, že dostala mimořádný dárek: první modré koně Modrého jezdce. Tato zvláštní žena, jež vždycky všechno cítí, možná cítí dokonce něco víc — že z nápadu na této pohlednici v následujících týdnech v dalekém Sindelsdorfu vznikne mnohem větší *Věž modrých koní*, obraz jako program, obraz století. Později shoří a zůstane jenom tahle pohlednice, která dodnes nese otisky prstů Franze Marca a Else Lasker-Schülerové, jež bude navěky vyprávět o okamžiku, kdy Modrý jezdec začal cválat.

Básnířka si s pohnutím prohlíží, jak velký malíř komponoval do obrázku s koňmi její znamení, půlměsíc a zlaté hvězdy, začíná dialog, asociace, slova a pohlednice putují sem a tam. Ona jej jmenuje imaginárním „knížetem z Kány“, sama je „princem Jusufem z Théb“. První odpověď napsala Else už 3. ledna, děkuje v ní za modrý zázrak: „Jak krásná je ta pohlednice — ke svým běloušům jsem

si vždycky přála tuto z mých oblíbených barev. Jak Vám mám jen poděkovat!!“

Když ji pak Marc pohlednicí dokonce pozve, aby s nimi — zcela vyčerpaná rozvodem a Berlínem — zajela do Sindelsdorfu, okamžitě souhlasí a nastoupí s Marcovými do vlaku. Vyrasila příliš nalehko, Maria Marcová ji zavine do deky, kterou si přibalila. Je klidně možné, že sedí ve stejném vlaku, kterým Thomas Mann spěchá do domovského rodinného hradu po zpackané premiéře *Fio-renzy*. Pěkná představa, tento severní a jižní pól německé kultury roku 1913 v jednom vlaku.

Poté, co vysílená básnířka dorazí do Sindelsdorfu pod Alpami, žije nejprve u Franze Marca a jeho ženy Marie, mohutné matrony, pod jejíž křídla se Marc uchyluje, začnou-li dout nevlídné větry. „Malíř Marc a jeho lvice“, tak jim Else říkala.

V pokoji pro hosty bezdětného páru to vydrží jen pár dní, potom pokračuje do sindelsdorfského hostince s širokým výhledem přes slatiny až k horám. Jenže klid nenajde ani tady, hostinská jí starostlivě radí, aby se otužovala podle zásad Sebastiana Kneippa, a půjčuje jí příslušné knihy. Nic nepomáhá, Else Lasker-Schülerová ukvapeně odcestuje ze Sindelsdorfu do Mnichova, kde si najde pokoj v penzionu na Theresienstrasse.

Marcovi jedou za ní. Najdou ji u snídaně v jídelně penzionu (na talíři před sebou celou armádu cínových vojáků, které zřejmě koupila pro syna Paula), jak tam na modrobíle kostkovaném ubruse „svádí urputné bitvy — místo bitev, které jí ustavičně chystá život“. V těchto dnech byla v bojové náladě, zuřivá, třesoucí se, ne zcela při smyslech. Na konci ledna se v galerii Thannhauser při vernisáži velké výstavy Franze Marca seznámila s Kandinským, pak

se dostala do křížku s malířkou Gabrielou Münterovou. Ta prý poznamenala cosi, co Else Lasker-Schülerová považovala za urážku Franze Marca, načež se na celou galerii rozkřičela: „Já jsem umělkyně a tohle si od takové nuly nedám líbit.“

Na Marii Marcovou toho bylo příliš, stála mezi hašteřivými ženami a volala jen: „Děti, děti.“ Později si postěžuje, že Else Lasker-Schülerová „se až příliš vžila do pózy světobolné literátky“, ale přesto „ona opravdu něco prožila, na rozdíl od těch mladých bolestníků v Berlíně“. Takhle tedy, viděno ze Sindelsdorfu, vypadá svět roku 1913.

...

Dvacátého ledna probíhá v Tell el-Amarně, městě středního Egypta, rozdělení nejnovějších objevů z vykopávek Německé orientální společnosti, které financuje James Simon z Berlína. Polovina nálezů je přiřknuta muzeu v Káhiře, druhá polovina německým muzeím, mezi předměty se nachází i „pomalovaná sádrová busta princezny z královské rodiny“. Rozdělení, jež navrhl vedoucí vykopávek, německý archeolog Ludwig Borchardt, potvrzuje ředitel francouzské starověké sbírky v Káhiře. Ludwig Borchardt byl jediný, kdo ihned vytušil, že má v rukou objev tisíciletí — napadlo ho to už v okamžiku, kdy mu vzrušený egyptský pomocník na vykopávkách sošku podal. Už za několik dní nastoupí sádrová busta cestu do Berlína. Jméno Nefertiti ještě nenese. O nejznámější ženskou bustu na světě se ještě nejedná.

...

Je to naprosto rozjívěný rok. Není tedy divu, že ruský pilot Pjotr Nikolajevič Něstěrov se svým bojovým letou-

nem provedl v roce 1913 první looping v dějinách lidstva. A že rakouský krasobruslař Alois Lutz se na zamrzlém jezeře v třesnutém lednu tak dovedně otáčel ve vzduchu, že ten skok dodnes nese jeho jméno. Člověk se musí rozjet pozadu a pak se odrazit z vnější hrany levé brusle. K otočce dojde, když skokan prudce zvedne ruce od těla. V případě dvojitého lutze se otočka, logicky, provede dvakrát.

...

Stalin zůstane ve Vídni čtyři týdny. Už nikdy Rusko nepustí na tak dlouhou dobu, další významná cesta ho o třicet let později zavede do Teheránu, jeho diskusní partneři se budou jmenovat Churchill a Roosevelt (ten první byl roku 1913 anglickým ministrem námořnictví, druhý bojoval ve Washingtonu proti kácení amerických lesů jako senátor). Stalin opouští svou utajovanou skrýš u Trojanovských v Zámecké ulici 30 nedaleko Schönbrunnu jen sporadicky, je pohlcen prací na článku „Marxismus a národnostní otázka“ — úkol od Lenina. Jen občas, časně odpoledne, si protáhne nohy v blízkém zámeckém parku, chladném, ale upraveném i při lednovém sněhu. Jednou za den krátké rozptýlení, to když císař František Josef opouští zámek a v kočáru odjíždí vládnout do Hofburgu. Neuvěřitelných pětadesát let, od roku 1848, je nyní František Josef u moci. Smrt milované Sissi ho nikdy nepřeholela, její portrét mu dodnes visí nad pracovním stolem.

Několik kroků k lahvově zelenému kočáru ujde starý monarcha sehnutý, jeho dech zanechá ve studeném vzduchu obláček, olivrejvaný sluha pak zavře dveře a koně se rozběhnou sněhem. A zase se rozhostí ticho.